

SANCAK-I ŞERÎF. SANCAK-: ŞARÎF

Peygamber'e âit olduğu söylenen ve bilinen ve bugün 'istanbul'da Topkapı sarayı *nda mu kadde semânetle! arasında saklanan sancak bayrak' >>lup, *alem-i nebevi*, *alem-i şerif*, *tivâ-i saadet* ve *!ivâ-i şerif* adları '!»••-' anılmakta idi. Peygamber zamanında harplerde kullanıldığı sırada ise, bu sancak Kurayş 'in büyük bayrağına telmîhen ve Kureyşlilerce çok hızlı uçan „tavşancıl" kuşu demek olan 'Ukâb ismi ile mâruf idi. D'Ohsson (*Tableau general de l'Empire ottoman*, II, 378 v. d.) 'un kaynaklara atfen bildirdiğine göre, Peygamberin beyaz ve siyah renkte bir çok bayrakları var idi ve bunlardan siyah renkte olanı 'A işa 'nin kapı perdesi vazifesini görüyordu ki, 'ukûb tesmiye edilen ve muahharen sancak-ı ş e r î f diye tanınan işte bu idi. Peygamberin hayâtında her kumandan askerî bayrak taşıyor ve her biri mızrağı elinde olarak. kendi kıt'ası başında harp ediyordu. Bizzat Peygamberin iştirak ettiği Bedr gazasında ise, ilk defa Hamza sancak-ı şerifi taşıdı; daha sonra Mekke 'nin fethi günü Ali bu şerefe nail oldu. Peygamberin ölümünden sonra, halîfe Abö Bakr de islâmiyetin en mühim remizlerinden biri olan bu sancağa karşı büyük tazim göstermiş idi. İlk dört halîfe zamanında, kumandanlardan veya yüksek rütbeli emirlerden biri, her tarafta tazim gösterilen bu sancağı dâima ordunun önünde taşırdı. Şam 'daki Eme-vî halîfelerine ve daha sonra da Bagdad ve Mısır 'daki Abbasî halîfelerine geçen bu sancak, Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim 'in Mısır '1 fethinden sonra, Osmanlılara intikal etti (D" Ohsson, *ayn. esr.*, s. 383 v. d.). Sancak-ı şerîfin Kahire 'den istanbul 'a nakli hakkında türlü rivayet ve kayıtlar vardır. Bunlardan bâzılarına

göre, Yavuz Sultan Selim, Mısır'dan avdetinde, onu beraberinde getirmiştir (Uzun-çarşılı, *Osmanlı devletinin saray teşkilâtı*, Ankara, 1945, s. 248 i. Ancak daha güvenilir kayıtlara ve kaynaklara göre (Süheyfî, *Târih Mişr al-cadid*, Müteferrika tab., var. 52 ve bundan naklen J v. Hammer, trk trc, V, 38 ; Si-lâhdar, *Tarih*, İstanbul. 1928, II, 14 \ Rodos muhasarası sırasında Mısır valisi Hayır-Bay tarafından. Kanunî Sultan Süleyman 'a gönderildiği merkezindedir. Silâhdar tarihinin 'uküb ismini tasrih eylediği bu sancığın Hayır-Bay tarafından Yavuz Sultan Selim'e gönderildiği yolundaki kaydında bir zühul bulunması ve hâdiselerin seyrinden de anlaşılacağı vecihle, Kanunî Sultan Süleyman yerine. Selim I. yazılmış olması muhakkak gibidir ve tarihî hakikatlere daha uygundur. Buna mukabil, Alî "nin, itendi devrine âit ve sancak-ı şerîf ile ilgili olarak verdiğ bilgiden anlıyoruz ki, Kanunî Sultan i Süleyman. Rodos fetainden sonra, sancak-ı şe-I rîfi berâber'nde İstanbul 'a getirmemiş, her sene hacılar ve „sürre alayı" ile beraber Mekke'ye kadar gidip-gelmesini te'minen, Şam hazîne n-!« a'ıkjmuş ve bu hâl 1593 senesine, yâni

190 SANCAK-t SERİP.

1001 tarihindeki Avusturya seferine kadar, devam etmiştir [*Kunh al-ahbâr*, basılmamış nüshadan naklen, Uzunçarşılı, *göst. yer.*]. BÜ tarihte Avusturya seferi münâsebet'yle Şam yeniçerileri ile birlikte ilk defa teberrüken muharebe sahasına gönderilmek üzere, getirtilip, Gelibolu yolu ile orduya, sadrâzam ve serdâr-ı ekrem Koca Sinan Paşa 'ya gönderilmiş idi ki, İstanbul 'a uğratılmadan gönderilmiş olması, ordu mensuplarını gücendirmiş, kendilerine itibâr edilmediğini, aynı zamanda sancak-ı şerife de hürmet gösterilmenrş olduğunu iddia eylemelerine sebep olmuş idi. Bu

yüzden ertesi sene sancak-ı şerîf İstanbul 'a getirtilip, oradan Macaristan 'daki harp sahasına gönderilmiştir. İki sene bu suretle Şam 'dan İstanbul yolu ile cepheye ve kış münâsebeti ile de tekrar aynı yoldan Şam 'a gittikten ve gidiş-gelişinde hazîne de saklandıktan sonra, 1595 senesinde seferden dönüşte enderûn-ı hümâyûnda alıkonulmuş ve bir daha Şam 'a gönderilmeyerek, saraydaki emânetler arasında muhâ'aza edilmiştir (Alî ve Selânikî 'nin basılmamış kısımlarından naklen Uzun çarşılı, *göst. yer.*). Bu tarihten sonra pâdişâhlar ile ve onlar sefere gitmedikleri zaman sadrâzam ve serdâr-ı ekremler ile beraber, sancak-ı şerifin sefere gönderilmesi âdet oldu. Pâdişâh ile beraber ilk defa 1596 senes'nde Eğri seferine götürülmüş ve bu esnada sancağın yanında 300 kadar seyyid ve şerif de beraber bulundurulmuş idi (Selânikî, *göst. yer.*). Sancak-ı şerîfin zamanla yıpranmış ve eskimiş bir hâle gelmesi sebebi ile, bu sıralarda yenilendiği, aslen siyah renkte bulunan sancak-ı şerîfin bâzı parçalarına da, yeşil ipekli kumaştan yapılan yenisinin üzerine, teberrüken dikildiği anlaşılmaktadır. Silâhdar tarihinin, „mürûr-i zamanla eczâ-i şerife müteferrika olmağla devlet-i aliy-yede aslına göre üç saacak-ı şerîf işletilip, her birine ikişer üçer kıta tâyin olunup, üç sancak etmişlerdir" kaydı da bunu te'yit etmektedir (Silâhdar, *göst. yer.*). Bu müverrihe göre, bunlardan biri mevkib-i hümâyûna ile gidip, hırka-i saadet yanından ayrılmaz, ikincisi hazîne-i âmi-rede mahfuz bulunur ve icâbında vezîr-i âzam ve serdâr-ı ekrem olanlara verilirdi. Sancak-ı şerîfin sonradan aldığı yeşil renkten veya kılıfının da yeşil olmasından dolayı, XVIII. asırdan itibaren, yeşil sancak mânasına, „livâ-î hadrâ" diye anıldığı da görülmekt' dir v Subhî, *Tarih*, var. 7,170,220 >.

Seferlerde sancak-1 şerîfin vezîr-i âzam ve serdâr-1 ekrime teslimi, onun ordu ile birlikte teşyi ve istikbâli merasim ile yapılır; pâdişâh huzuruna kabul ettiği vezîri azama sancağı bizzat tevdi eder ve avdetinde de yine kendisi alırdı. Ordunun çadırılı ordugâha acıkmasından bir müddet önce de, sandığından çıkarılarak, bir mızrak üzerine takılması kanûn icâbı îdi (bu husustaki tafsilât için bk. Başbakanlık arşivindeki bir hatt-1 hümayûndan naklen, Uzunçarşılı, *ayn. esr.*, s. 251). Sancak-1 şerîf merasimlerinde muhtelif asırlarda, usûl ve kaideler bakımından bâzı farklar göze çarpmaktadır ki, Nîmetî efendi kanûn-nâmesindeki „Sancak-1 şerîf ihracı merasimi" maddeleri ve **XVIII.** asra âit bir vesîkadaki „sancak-1 şerîf çıkarılırken yapılan merasim" kayıtları bunun tafsilât ve teferruatını ihtiva eder (bk. *Tarih vesikaları dergisi*, sayı 4; Uzunçarşılı. *göst. yer.*). Saneak-1 şerîfin hizmetinde ve muhafazasında bulunanlara „Hvâ-i şerîf takımı" denilirdi. Tarihlerimizde de, seferlerde sancak-1 şerîf çıkarılması münâsebeti ile, bir çok kayıtlara rastlanmaktadır ve bunlardan bâzılarında bu husustaki kanun-nâmelerde mevcut olmayan bilgiler elde edilmektedir. Msl. eğer pâdişâh ordu ile bir yere kadar gidip, orada vezîr-i âzami serdâr-1 ekrem yaparak, daha ileriye gön-derecekse, o zaman sancak teslimi merasimi yapılmakta idi. Nitekim 1683 te Mehmed **IV.** 'in, ordu ile Belgrad 'a kadar beraber gittikten sonra, vezîr-i âzami Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 'yi harp sahasına gönderdiği esnada bu merasim Belgrad'da icra olunmuş, şeyhülislâm ile Şeyh Vâni Efendi 'nin de hazır bulunduğu bu merasimde pâdişâh, serdâr-1 ekre-me : — „Sancak-1 şerifi sana ve seni Allaha emânet eyledim, yardımcın olsun" diye iyi temennilerde bulunmuş idi (Silâhdar,

göst. yer.). Diğer taraftan, bu harplerin devamı sırasında, bilâhare Fâzıl Mustafa Paşa 'nin muvaffakiyetli harp harekâtında bulunduktan sonra avdetinde, pâdişâh Süleyman II. da sancak-ı şerifi karşılamak üzere, Davud Paşa'ya kadar gitmiş ve sarayda vezîr-i âzamin elinden hürmetle bunu teslim alarak, mahalline göndermiş idi Sancak-ı şerîf için orduda ayrı bir çadır kurulduğu gibi, muharebe sahasından avdetten önce de, Davud Paşa 'da buna mahsûs bir çadır kurulur ve pâdişâh istanbul'da ise, bu çadırdaki orduyu istikbâl ederdi. Seferlerde, Eğri seferinde de görüldüğü gibi, sancak-ı şerîf ile beraber „sancak-ı şerif şeyhi" denilen ve sey-yidlerden olan bir zât ile, bunun maiyetinde yine bir çok seyyidler bulunurdu. Muharebe esnasında ise, sancak-ı şerîf «erdâr-ı ekremin önünde durur ve seyyidler ile hafızlar bunun etrafında Fetih sûresini okurlardı *Vekayi-i tarihiye* ve *Zuhdat al-valâyi*'den naklen Uzunçarşılı, *ayn. esr.*, s. 256 ı Bâzı seferlerde sancak- 1 şerif ile beraber hırka-i saadetin de götürüldüğü görülmektedir. Sarayda harem kapıSÂMCAK-

İ ŞERİF — SANEM. M

cılarından 40 kiş;, sancakdar unvanı ile, sancak-ı şerifin muhafazasına ms'mûr edilmişlerdi. Sancak-1 şerîf ihracı yalnız seferlere inhisar etmez, bâzan İstanbul'da vukua gelen mühim yeniçeri ve kapı-kulu isyanlarında da çıkarılarak, bütün halk âsîlere karşı bu sancağın altında toplanmağa davet olunurdu. Bu suretle âsîlerin maneviyatı üzerinde mühim bir te'sir yapılarak, isyan bastırılırdı. Msl. 1651 "de ocak ağaları-n n tahakkümlerini ortadan kaldırmak ancak sancak-ı şerîf çıkarılması ile mi;mkün olabilmiş idi. 1687 'de Mehmed IV. 'i hal'eden kapıkulu ocaklarının istanbul 'da yaptıkları taşkınlıklar tahammül edilmez bir hâle

geline, hükümet sancak-ı şerifi çıkarmak ve bir işaret bekleyen halkın yardımını sağlamak sureti ile, hâdiseyi bertaraf etmiş ve mes'ûlleri cezâlan-dırabilmişti. Kapıkulu ocaklarını te'dip için, sancak-ı şerifin son defa ihracı 1826 (124:) senesindeki „vak'a-i hayriye" denilen, yeniçerilerin ilgâsı hâdisesinde olmuştur. Bu gibi isyanlarda yeniçerilerin: — „Yeniçeri olanlar Etmeydanında

kazan başına ge'sin" — diye bağırımlarına

karşılık, pâdişâh ve hükümet ta-rafdarları da: —

„Omme't-i Muhammed 'den olan sancak 1 şerîf altında toplansın!" — diye bağırırlardı. Hâkim olan inanca göre, 7 yaşından 70 yaşma kadar her müslümanın onun altında toplanarak cihâda iştirak etmesi farz idi ve bu cihâd, devletin emniyet ve bekasını tehlikeye sokan iç düşmanlara karşı da icra edilebilirdi. Bu defa da pâdişâh Mahmud II. kendisine sâdık tebeasını, âsî askerine karşı, Top-kapı sarayından çıkarılarak, Sultan Ahmed camii nrnber'ne dikilmiş olan sancak-ı şerîf altına çağırdı, âsîlerin kışlaları yıkılarak, bunlar kamilen te'dip edilinceye kadar, camide bırakıldı (tafsilât için bk Es'ad Efendi. *Üss -i zafer*, s. 73 v.dd., 121 v.dd.). Topkapı sarayının, arz odası karşısındaki kapısı önüne dikilen sancağın dikildiği yere kimsenin ayak basmaması ve bu suretle hurme£s;zlik gösterilmemesi, ikinci meşrûtiyet 'nkılâbına , kadar sağlanmış ve bunu te'nrn için bu yerde nöbet bekletilmiş idi. Şimdi burada bu yerin hâtırasını muhafaza eden bir taş bulunmaktadır. Osmanlı imparatorluğunun sancak-ı şeriften en son istifâde etmek istediği harp, birinci dünyâ harbi olmuş ve bu seferde sancak-ı şerîf çıkarılmak sureti ile „cihâd-ı ekber" ilân edilmiş di.

Bibliyografya : Metinde zikredilenlerden

başka bk Râşid. *Tarih*, I, 302 , IV, 172; Vâsıt,
Tarih, [[, 309; Şem dâni zade, *Mar 't-Iavarih*. 1182
senesi vekayii Asım. *Tarih*. 11, 260 I. Hakkı
Uzunçarşılı, *Saray teşkilâtı* s. 248— 260; Tahsin
öz, *Hırka-i*
saadet dâiresi ve emânât-i mukaddese (İstanbul,
1953); Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı tarih*
deyimleri ve terimleri sözlüğü, fas. XIX; Abdullah
Uygur, *Siyah sancak-ı şerîf* {*Resimli tarih mecm.*,
1950, say 4)• (M. TAYYİB GÖKBİLGİN.)